

manifesten van God in uitzicht gestelde doel, dat in den „avond"-tijd, in de omega-acte der geschiedenis te bereiken zal zijn.

En daarmee is dan ook het antwoord gegeven op de in mijn voorgaande artikel gestelde vragen. De kerk is geen nieuw creatuur, doch vernieuwd creatuur; ze is niet een aggregaat van speciaal bewerkte menschen, doch de „nieuwe" menschheid (de oude dus). Dat hiermee de cultuurkwestie een ander aspect krijgt, met name als men het aan de menschheid gegeven gebod nu in verband met de kerk (een bepaalde fase der menscheids-geschiedenis) zet, is duidelijk.

En daarnaar zal de strijd dan ook steeds moeten terugrijpen. Niet dat mijn opvatting „vreemd aandoet" interesseere Dr Noordmans. Want achter ons meeningsverschil ligt behalve een andere Schriftwaardeering, ook een ander geschiedenisbegrip, een andere opvatting van schepping en herschepping, van de verhouding van die twee en van de methode van het denken daarover. Later meer.

K. S.

De gang naar de house-party.

In mijn geschrift van enkele maanden geleden over de Buchman-beweging heb ik o.a. ook beweerd, dat een gang naar de house-party te veroordeelen is en door mij ook niet gemaakt werd. De Buchman-beweging zelf vraagt wel van ieder, die haar beoordeelen wil, dat hij haar vooral uit haar house-parties zal leeren kennen; maar eischt hiermee van ieder beoordeelaar „niet slechts dat hij zich in die sfeer zal begeven, waar ook hij onder suggestie komt en de psychische infectie oploopt; maar dat hij van te voren al tot het principiële standpunt van de Buchman-beweging zal overstappen, alsof de waarheid alleen uit de praktijk afgeleid kan worden. De gang naar een house-party sluit het aanvaarden van deze grondovertuiging der Buchman-beweging in zich."

Hierop is „De Nederlander" een en ander maal teruggekomen.

Den eersten keer in een ongeteekend stuk, in het nummer van 17 Januari j.l. Het heet daar:

„Het is alles zeer logisch; maar, schuchter, wagen we de opmerking, dat de levenswerkelijkheid soms onze logica beschaamt, m.a.w., dat de mogelijkheid dient te worden opengelaten, dat de bezoekers van een „house-party" zich niet naar een (of naar hun) bepaalde leer gedragen, gesteld nog dat zij die leer zouden kennen of beamen, en met een oprecht hart bidden om inlichting en voorlichting van den Heiligen Geest. De Geest Gods gaat ook op bezoek en aan het werk, waar Hij wil, en vooral daar, waar men Hem in geest en waarheid aanroepert en inroepert, zal Hij zich openbaren."

Als voorbeeld wordt hieraan toegevoegd, dat ieder, die een fuga of oratorium van Bach wil leeren kennen en beoordeelen, het gehoord moet hebben, en dan heeft gehoord van iemand die de bedoelingen van den meester uit zijn werk weet te halen.

„Het gaat niet om Bach gedrukt, Bach ontleed; maar om Bach gespeeld en wel door zijn geniale geestverwant."

Den tweeden keer heeft „De Nederlander" de zaak opgenomen in het nummer van 8 Februari 1936, dat mij niet door de redactie, maar door een bevriende hand toegezonden werd. De schrijver, H. Halie te Sneek, haalt getuigenissen van enkele Buchmannianen aan, die eerst heelemaal geen lust en zelfs tegenzin hadden om een house-party bij te wonen en die daar toch den zegen ontvingen, dien zij ontloopen wilden. De heer Halie voegt er bij:

„Het wil mij — het moge in bescheidenheid worden gezegd — nu juist niet voorkomen, dat deze aanhalingen er op wijzen, dat de schrijvers behooren tot de door dr Kraan gesignaleerde personen, welke al van te voren tot het principiële van de Buchman-beweging waren overgestapt of van wie gezegd mag worden, dat zij door hun gang naar de house-party deze grondovertuiging aanvaardden."

Omdat, naar mij uit particuliere brieven gebleken is, dergelijke gedachten bij meer menschen dan alleen bij deze beide critici leven, wil ik er enkele opmerkingen tegenover plaatsen.

a. Zonder nu zijn uitdrukkingswijze over te nemen, wil ik den anonymen schrijver gaarne toegeven, dat de Geest vrijmachtig in Zijn gangen is en dat wij daar vooral de doorvoering van Zijn werk mogen verwachten, waar Hij in geest en waarheid aangeroopt wordt. Alléén in dit verband is deze uitspraak een petitio principii. Zij gaat uit van datgene, wat juist bewezen moest worden; namelijk dat de Geest in de Buchman-beweging inderdaad in geest en waarheid aangeroopt wordt. Maar of dit werkelijk het geval is, zal uitgemaakt moeten worden, niet door de verklaring van tien of honderd bezoekers, die dat zoo gevoeld hebben of er de stemming van hadden, maar door het Woord des Heeren. Hier mag alleen de Schrift beslissen. En wie leest, hoe door de vooraanstaande figuren in de Buchman-beweging de kern-waarden van het evangelie verminkt en zelfs geloochend worden, vreest, of in hun midden de Geest wel naar Zijn wil aanbeden wordt, laat staan dat hier een nieuwe opwekking van den Geest plaats hebben zou.

b. Ook het beeld van Bach gaat niet op. Evenmin dat andere, dat mij in correspondentie meermalen voorgehouden is, namelijk dat ge dan pas het best over een ander land kunt schrijven, als ge het eerst bezocht hebt. Want zoo staan de zaken hier niet. Vooreerst leven wij onder den regel van Paulus, dat wij de dingen beproeven zullen; waarmee reeds uitgesproken is, dat iemand, die niet in staat is een behoorlijken, schriftuurlijken maatstaf aan de dingen aan te leggen, niet zoo maar

allex in zijn ziel mag laten ingaan. Bovendien staat het bezoeken van een house-party niet op één lijn met het hooren spelen van een sonate van Bach of een bezoek aan het buitenland. Het is niet enkel waarneming. De Buchman-beweging wil, dat ik op haar house-party haar invloed zal ondergaan en dat ik naar de ervaring die ik opdeed, uitmaken zal, wat al of niet waarheid is. Het is hier de kwestie, of ik de werkelijkheid naar de waarheid beoordeelen zal, dan wel of ik de orde totaal omkeeren en uit de werkelijkheid langzamerhand tot het inzicht opklommen zal, wat wel eens waarheid kon zijn. Wil de anonieme schrijver dit een logica noemen, die door de levens-werkelijkheid beschaamd wordt — dan blijve een dergelijke uitspraak voor zijn verantwoording. Naar mijn innige overtuiging is dit een logica, waarmee het leven wordt gediend en in de rechte banen geleid.

c. Ook de getuigenissen, die de heer Halie aanhaalt, weerspreken dit niet. Natuurlijk zijn er altijd menschen, die er „in loopen", die niet weten wat zij doen, doch luk raak leven. Maar de vraag is, of de uitnodiging tot een house-party van de zijde der Buchman-beweging niet bedoeld is zooals door mij werd uiteen gezet. En ook, of, wanneer ik deze invitatie aanneem, dus er maar niet wat van maak wat ik wil, maar eerlijk op haar inga, zooals ze bedoeld werd door den afzender, dit niet inhoudt den principiële stap op de Buchmanniaanse lijn. Zelfs de menschen, die de heer Halie laat spreken, hebben, toen ze eenmaal gingen, dien principiële overstap door hun gang gedaan; ook al waren zij zelf het misschien niet bewust.

Dat de Buchman-beweging er zoo sterk op blijft staan, dat ieder die haar beoordeelen wil eerst op haar house-parties zal komen, toont dat het haar — en op haar standpunt terecht — ernst is met haar grondovertuiging: eerst de praktijk; en dan zal de praktijk uitmaken wat waarheid is.

Maar dat ook niet-Buchmannianen graag zien zouden, dat ge, vóór ge spreekt of schrijft, eerst den gang naar de house-party zult maken, bewijst dat de pragmatistische ideeën helaas ook buiten de Buchman-beweging zijn doorgedrongen. Dit is niet Buchman gedrukt, ook niet Buchman ontleed, maar met Buchman mee-geleefd, zelfs door hen, die niet tot zijn geestverwanten willen gerekend.

E. D. KRAAN.

HET BOEK VAN DE WEEK

„In de Schaduwen van Morgen".

II.

Prof. Huizinga schrijft terecht dat er in het oordeel een aanzienlijke mate van losheid is gekomen. En hij vervolgt: „Ook die losheid kan heilzaam zijn. Maar zij beteekent voor den geest dikwijls een zeker zweven tusschen vaste overtuiging en een behaaglijk spel met denkbeelden. Voor den geest, die zich streng probeert... wordt de beslissing „dit meen ik waarlijk", moeilijker." Voor den oppervlakkigen geest wordt die beslissing des te gemakkelijker."

De oplossing van de gewichtige vraagstukken, die hier aangeroord zijn, wordt bepaald door onze wereldbeschouwing, ook in de zaken des geloofs. Het is een groot kwaad om het verstand, die heerlijke gave van den Schepper, te minachten. Dat die gave door velen misbruikt is als een middel om zich tegen God te keeren, mag voor ons geen reden zijn om haar weg te werpen. Het spreekt vanzelf, dat wij met het verstand niet alles kunnen doorgronden. God schonk den mensch meer dan het verstandelijk kennen om van den rijkdom der schepping te kunnen genieten. Het past ons echter niet om te twisten over de waarde van die middelen; wie de intuïtie eenzijdig verheft en de „Wessenschau" gelijk stelt met het geloof, dwaalt even sterk als de rationalist, die de rede vereert als de eenige bron van kennis. Dat de moderne levensfilosofie zich verzette tegen het rationalisme en protesteerde tegen de door dat stelsel veroorzaakte armoede op geestelijk terrein, maakt haar nog niet tot een verwante van de Chr. religie. Ons verstand is zeker niet bij machte om uit zich zelf op te klimmen tot God: Pascal heeft die onmacht op ontroerende wijze onder woorden gebracht.⁸⁾ Maar het hart, waarvan deze denker zegt dat het de nabijheid van God kan gevoelen, is niet identiek met de intuïtie der moderne wijsbegeerte. Het geloof is geen functie van den menschelijken geest, het richt den geheelen mensch met al zijn vermogens, opdat hij God diene, opdat hij wandelee in de waarheid.

„Tot dat wandelen in de waarheid behoort echter ook het verwerven en bezitten van kennis"⁹⁾: kennis van God, voorzoover Hij zich heeft openbaar, kennis ook van Zijn schepping, voorzoover wij omtrent haar mededeeling ontvangen uit den Bijbel en voorzoover wij haar kunnen onderzoeken.

Hoewel onze kringen geleden hebben door de overheersching van het intellectualisme en het rationalisme, hebben zij zich toch ook geweed tegen het binnendringen van de irrationalistische

stroomingen der wijsbegeerte. De verzaking van het kennis-ideaal werd terecht als een groot gevaar gevreesd. Die verzaking moest wel tot gevolgen hebben, dat de „normen van ons geestelijk leven werden aangetast en ondergraven". Ook Prof. Huizinga ziet dat gevaar zeer duidelijk. De groote verdienste van zijn boek is wel dat hij met veel ernst daarop wijst, zoo dat een ieder wel naar hem moet luisteren.

„Daling van de kritische behoefte", zoo lezen wij „vertoebeling van het kritisch vermogen, bederft van de functie der wetenschap, het duidt wel op een ernstige stoornis der cultuur. Wie echter meent, met het aanwijzen van deze symptomen het kwaad in beginsel af te weren, vergist zich deerlijk. Want nu klinkt de heftige tegenwerping van hen, die zich de dragers wanen van een komende cultuur. Maar wij willen niet dat de proefde kennis ten troon worde verheven om te beslissen over onze daden. Ons doel is niet denken en weten, maar leven en doen. Zie hier het centrale moment der beschavingsschizis: het conflict tusschen kennen en bestaan."

Het centrale moment...? Maar dit conflict kan slechts daar optreden, waar de menschheid zich van God heeft afgewend, waar de ontredende werking der zonde haar heilloozen arbeid kan voortzetten, omdat iedere wil om haar te weerstaan ontbreekt. Het eenzijdig den nadruk leggen op het natuurlijk leven, is evenals de eenzijdige verheffing van de een of andere functie van den menschelijken geest, het gevolg van de breuk met den Schepper en daarom een ondermijning van den eenigen bestaansgrond van den mensch.

Het is, schrijft Prof. W. J. Aalders in zijn indrukwekkend boek „De Nood des Tijds", „inderdaad een groot verschil, of ik uitga van mijzelf en zoo alles buiten mij schep of vorm; dan wel of ik mij van meetaan befeel als levend en in verband met een grooter geheel, een wereld, en den als een schepping van God, die zoowel mij als de wereld draagt." „De vloek van onzen tijd is", gaat de Groningsche hoogleeraar verder, „dat hij den mensch geïsoleerd heeft van de wereld, zooals en omdat hij deze geïsoleerd heeft van God. Da ons leven niet ons leven is, maar door Hoogere macht wordt beschikt, dat deze wereld tenslotte niet voorwerp is van ons handelen en begripen, maar onderworpen aan Hooger bestel en gezag, dat over de geheele linie van ons mensch-zijn geldt: „Wat hebt gij, dat gij niet ontvangen hebt?" dit besef ontbreekt in het leven en bij het denken. Zij staan veel ootmoediger tegenover de lotsbedoeling en het wereldbestuur die met dezen „goddelijken achtergrond van de werkelijkheid rekenen".

Dit besef ontbreekt in het leven en in het denken — vandaar die eenzijdige waardeering van de menschelijke existentie en van de ratio, vandaar de bodem-loosheid van het moderne leven.

Bij het licht dat deze gedachten ons schenken, leeren we den diepen zin verstaan van Prof. Huizinga's meening over het huidige conflict van kennen en bestaan. Nieuw is dat conflict volgens hem niet.

„De principiële ontoereikendheid van onze kennis", lezen we, „is al in de vroegste dagen der wijsbegeerte begrepen." De werkelijkheid die we leven is niet te benaderen met de middelen van den geest. Maar de denkers van den modernen tijd „bogen de gedachte af van haar richting op God, en lieten haar verzanden of in nihilisme of in een cultus van het aardsche leven". Zij „beledenen de onderschikking van den wetensdrang aan den levenswil". Deze wending van den geest is het eigenlijke proces, dat het geval, waarin wij verkeeren, beheerscht.

„Heeft ooit", zoo vraagt Prof. Huizinga verder, „een vroegere cultuur aldus het kennisideaal verzaakt? — Het schijnt niet mogelijk, een historische parallel ter vergelijking te vinden. Een stelselmatig filosofisch en praktisch anti-intellectualisme, zooals wij het tegenwoordig beleven, schijnt inderdaad iets nieuws in de geschiedenis der menschelijke beschaving. Er zijn zonder twiffel meermalen in de geschiedenis van het denken wendingen geweest, waarbij een te ver doorgevoerd primaat van het begrijpen werd afgeleid door een vooropstelling van den wil. Maar waarheid beseffen bleef altijd het ideaal. Beschavingen die het kennen in zijn allerwijdsten zin hebben verworpen of de Waarheid verzaakt, zijn mij niet bekend."

„Wanneer vroegere geestesstroomingen aan het logische instrument, de rede, de leentrouw hebben opgezegd, dan was het steeds ten gunste van het boven-redelijke."¹¹⁾ De cultuur, die heden den toon wil aangeven, ziet niet alleen af van de rede, maar van het intelligibele zelf, (dat is dus van het voor ons verstand toegankelijke deel der wereld), „en dit ten gunste van het beneden-redelijke, van de driften en instincten. Zij opleert voor den wil", niet voor een wil die gericht is op een diepere werkelijkheid, maar „voor den wil tot aardsche macht", voor „bestaan", voor „bloed en bodem", inplaats van voor „kennen en geest".

Met een reeks van voorbeelden maakt de schrijver ons duidelijk, welk een verstrekkende gevolgen de bedoelde verheerlijking van het eigen bestaan

heeft.¹²⁾ Die gwekkende uitlatingen aan, die van elke norm natuurlijke levens.

„Was het de samenleving die „Of moeten wij de filosofie van het leven" aanwezig. Een en cultureel b

een leer, die verheft tot een natuur van de voor een sam- of biologisch gegeven diagn- de 20ste eeuw en de belangen is wat het volk plooiing belem ras-echt en t over het ra slechts zulke sociaal-ethisch waarden van

Hier voelen wij tot verheeren kennen en oor ontredering v Prof. Huizinga goed waar te werd en waar er als algemeed it niet meer geloof, op een gericht, noch noch een alger sel erkende m en barn hartigh weer: het kan ondoorzichtige ijk. De verzak die het nieuw verder dan de

Wie kennis bereid om zich boven hem sta

We zouden naar kennis z doet slechts h. Woord. Maar kennen onbr veracht de v zich over aan dienst van de Zijn vijand is levensvorm sc dood: de mens en niet-zijn.

Van de inhoe en kwaad, z hebben leere Huizinga opm die het den m laurlijke boos strekt zinledig

„Waar toe", z belijders der l christelijke tom gen zin, zij z dat de leer van zich voltrekt een afval van steer van een dat l kwaad

Dat is een karakteristiek tijd. Er word geschoven; w de boosheid v ondergang bev

A.

8) We moeten ledit licht tot sc proeft", aarzelt

9) Bekend is a la raison ne con

10) Zie: „De Prof. Dr. H. H.

11) Met het beoeld de „int gunste van het i

12) Max S c uitpraak: „de c em positieve w tano, een axior wordt in het z

zelf reeds een móest het niet in de weg voorb de voerde.

13) Ook P fa Myths and das het gebruik van kent een „nfl takelijk tot een en verwoesting gdedachte en der